

O'QUVCHILARDA KREATIVLIKNI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUN-MOHİYATI

Annotatsiya. Ushbu maqolada kreativlik, o'quvchilardab kreativlikni shakllantirishning mazmun-mohiyati, usullari haqida bayon etilgan bo'lib, ijodiy maqsadlarni ro'yobga chiqarishda kreativ fikrlashning ahamiyati kabi mulohazalar keltirilgan. Shuningdek maktabda o'quvchining motivatsiyasi va qiziqishini oshirish uchun, barcha o'quvchilarning ijodiy salohiyati va shijoatini hisobga oluvchi ta'limning yangi shakllarini yo'lga qo'yilishi zarurli takidlangan.

Kalit so'zlar: o'quvchi, kreativlik, mazmun-mohiyat, usul, ijodiy maqsad, kreativ fikrlash, kreativ yondashuv, kreativ qobiliyat.

СОДЕРЖАНИЕ И МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСТВА У СТУДЕНТОВ

Абстрактный. В данной статье описывается творчество, сущность и методы формирования творческих способностей у студентов, а также комментируется значение творческого мышления в реализации творческих целей. Также для повышения мотивации и интереса учащихся необходимо внедрять новые формы обучения, учитывающие творческий потенциал и энтузиазм всех учащихся.

Ключевые слова: студент, творчество, содержание, метод, творческая цель, творческое мышление, творческий подход, творческие способности.

THE CONTENT AND METHODS OF FORMING CREATIVITY IN STUDENTS

Abstract. This article describes creativity, the essence and methods of forming creativity among students, and comments on the importance of creative thinking in the realization of creative goals. Also, in order to increase the student's motivation and interest, it is necessary to introduce new forms of education that take into account the creative potential and enthusiasm of all students.

Key words: student, creativity, content, method, creative goal, creative thinking, creative approach, creative ability.

Kirish. Butun dunyoda jamiyatlar va tashkilotlar muammolarni hal etishda innovatsion bilim va yaratuvchanlikka tobora ehtiyoj sezmoqda, bu esa, o'z navbatida, innovatsiya va kreativ fikrlash ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda. Kreativ fikrlash ta'siri butun jamiyatga sezilarli innovatsiya turlarining ortida turishi rost, lekin u ayni damda universal va tenglashtiruvchi xususiyatga ega fenomen hamdir, ya'ni har qanday shaxs, u yoki bu darajada, kreativ fikrlash qobiliyatiga ega. Kreativ fikrlash shunchaki tasodifiy g'oyalar berishdan kattaroq narsadir. U insonga ba'zan murakkab sharoitlarda, yanada yaxshiroq natijaga erishishga imkon beruvchi bilim va tajribaga asoslangan real ko'nikmadir.

Muhokamalar. Mustaqil hamdo'stlik davlatlari olimlaridan L.Vigotskiy, A.Leontev, D.Elkonin, O.Vasilchenko, E.Melkumova, V.Miretskaya, M.Suxomlinova, E.Emmanuel kabilarining ilmiy ishlarida shaxs ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning nazariy asoslari o'rganilgan. E.P.Torrance, N. Rogers, J.Purnell, P.Roberts, A.M.Galligan, Sh.Tatsuno kabi xorijiy olimlarning ishlarida shaxsning individual qobiliyatlari, ijodiy salohiyatini namoyon etish masalalari ochib berilgan. Darhaqiqat, ta'lim sohasidagi mutaxassislar va psixologlarning fikriga ko'ra, ijodiy faoliyat bilan bog'liq fikrlash jarayonlarida mashg'ul bo'lish deb tushunilgan kreativ

fikrlash bir qator boshqa shaxsiy ko'nikmalarning ham rivojlanishiga olib keladi. Shular jumlasiga metakognitiv qobiliyat, insonlar bilan muomala qilish va shaxsning o'zini yaxshiroq anglash ko'nikmalari, muammoni hal etish ko'nikmalari kiradi. Shu bilan birga, shaxs kamoloti, ta'lim olishdagi muvaffaqiyati, kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyati va jamoatchilik orasidagi obro'si ham insonning kreativ fikrlash ko'nikmasiga bog'liq. Kreativ fikrlashda ta'limning asosiy vazifasi o'quvchida jamiyatda muvaffaqiyatli hayot kechirishi uchun bugun va kelajakda kerak bo'ladigan ko'nikmalarni shakllantirishdir. Kreativ fikrlash bugungi yoshlar ega bo'lishi kerak bo'lgan muhim ko'nikma bo'lib, bu ko'nikma ularga doimiy tarzda va shiddat bilan o'zgarayotgan, oddiy savodxonlikdan tashqari yangilanayotgan davrga xos ko'nikmalarga ega kadrlarni talab etayotgan makonga moslashishga ko'maklashadi. Umuman olganda, bugungi o'quvchi kelajakda hozir hatto mavjud bo'lmagan sohalarda ishlashi, yangi muammolarni yangi ko'nikmasini shakllantirish ularga tobora murakkablashayotgan mahalliy va global muammolarni noodatiy yondashuv orqali hal etish imkonini beradi. Maktabda kreativ fikrlashni rivojlantirishning ahamiyati faqatgina mehnat bozori bilan cheklanmaydi. Maktab yoshlar uchun o'z qobiliyat va ko'nikmalarini, shu jumladan ijodiy iste'dodlarini kashf etishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, kreativ fikrlash o'quvchilarning ta'lim olishini hodisalar, tajribalar va xatti-harakatlarni yangicha va shaxsan mazmunli usulda talqin etish orqali qo'llab quvvatlaydi.

O'quvchining qiziquvchanligi ta'lim jarayonida qo'l keladi, ijodiy fikrlash shu tariqa o'zaro kelishuvchanlik vositasiga aylanadi, hattoki avvaldan belgilangan ta'lim maqsadlari kontekstida ham bu samara beradi. Maktabda o'quvchining motivatsiyasi va qiziqishini oshirish uchun, barcha o'quvchilarning ijodiy salohiyati va shijoatini hisobga oluvchi ta'limning yangi shakllari yo'lga qo'yilishi zarur. Bu ayniqsa ta'lim jarayoniga unchalik qiziqish bildirmayotgan o'quvchilarga yordam berishi mumkin va ular o'z fikrini ayta olishiga, salohiyatini ochishiga xizmat qiladi.

Boshqa ko'nikmalar kabi, kreativ fikrlash ham amaliy va yo'naltirilgan yondashuv orqali rivojlantirilishi mumkin. Ba'zi o'qituvchilarga o'quvchining kreativ fikrlashini rivojlantirish o'quv dasturidagi boshqa fanlar evaziga bo'layotgandek ko'rinadi. Aslida, o'quvchilar barcha fanlarda kreativ fikrlashi mumkin. Kreativ fikrlash bilim berishga qaratilgan dars mobaynida ko'r-ko'rona yodlash o'rniga tadqiqot va ixtironi qo'llab-quvvatlaydigan yondashuvlar orqali rivojlantirilishi bilan alohida ahamiyatga ega. O'qituvchilar kreativ fikrlashni ajrata olishlari, bunday fikrlashga mos shart-sharoitlarni bilishlari va o'zlari ham o'quvchilarga fikrlashda ko'proq ijodiy yondashishga yordam bera olishni bilishlari kerak. Kreativ fikrlash qay tariqa vujudga kelishi borasidagi puxtaroq tasavvur, o'z navbatida, o'qituvchilarga ta'lim jarayonida o'quvchilarda ijodiy g'oyalar bo'lishi uchun muayyan vaqt talab etiladi. Kreativ fikrlash ko'nikmalarini baholash isbotga tayangan dalillar asosida shakllantirilib, o'quvchilar kompyuter platformasida qilayotgan, o'qiyotgan va yaratayotgan narsalarni ko'p jihatli malakalar bilan bog'laydi.

Kreativ fikrlash endigina shakllanayotgan talqin bo'lib turgan bir paytda ancha keng hamda kreativlik tuzilmasi kuchli tadqiqotchilik an'anasiga ega bo'ladi. Demak, kreativlik – layoqat, jarayon va muhit o'rtasidagi o'zaro munosabat bo'lib, u orqali shaxs yoki guruh ushbu ijtimoiy kontekst uchun ham yangi, ham foydali bo'lgan salmoqli mahsulotni yaratishidir. Ijodiy maqsadlarni ro'yobga chiqarish kreativ fikrlashni taqozo etadi, lekin shu bilan birga aqliy salohiyat, soha borasidagi bilim va san'atkorlik talanti kabi kengroq va maxsus ko'nikma va qobiliyatlar ham zarur bo'ladi. Masalan, san'at durdonalari yoki texnologik kashfiyotlarni yaratish bilan bog'liq buyuk ijodkorlikda kreativ fikrlashdan tashqari salmoqli talant, chuqur bilim, muayyan sohada tinimsiz mehnat hamda jamiyat tomonidan ushbu mahsulot qiymatga ega ekanligi haqidagi e'tirof ham talab etiladi. Aksincha, kichik yoxud kundalik kreativlik (masalan, fotojurnalda rasmlarni mahorat bilan joylashtirish; oziq-ovqat qoldiqlaridan yangi taomni hosil qilish yoki ishxonadagi murakkab muammoga ijodiy yechim topish kabi) ijodiy fikrlashga qodir deyarli barcha insonlarga zarurdir.

Tug'ma talantning ahamiyatini kamaytirish hamda takomillashtirish mumkin bo'lgan shaxsning kreativ fikrlash qobiliyatiga ko'proq urg'u berish maqsadida PISA tadqiqoti kreativ

fikrlash yoʻnalishining baholashi mana shu kichik kreativlik bilan bogʻliq vazifalarga asosiy eʼtiborni qaratadi. Kreativ fikrlashning bu turi nafaqat insho yozish yoki rasm chizish kabi asosan ichki dunyoni aks ettirish talab qilinadigan taʼlim kontekstiga, balki gʻoya berish masalalarini tahlil etish, jamiyatdagi muammolarni hal etishga aloqador boʻlgan kengroq sohalarga ham taalluqlidir. Kreativ fikrlash testlarining birinchi avlodi domenning umumiyliigi, yaʼni har qanday sohadagi ijodkorlikning umumiy xususiyatlari mavjudligi haqidagi gʻoyaga asoslangani kabi tadqiqotchilar ijodkorlikni baholaydigan sinovlarda shaxsning natijalari umumiyashtirilishi mumkinligini, bir sohadagi kreativlik ikkinchi sohaga ham oʻtkazilishi mumkinligini taxmin qilganlar. Ushbu tadqiqotlar yoʻl ijodkorlik uchun zarur boʻlgan qobiliyat va koʻnikmalar domenga bogʻliq boʻlib, domendan domenga ajralib turishini taʼkidlamoqda, yoki ikki yondashuvning qisman jamlagan ijodkorlik modellarini taqdim etmoqda. "Domen" deganda "sanʼat, adabiyot, tarix yoki astronomiya kabi ilmning har qanday muayyan sohasi" yoki "muayyan ilm sohasi asosida yotadigan va uni qoʻllab-quvvatlaydigan reprezentatsiyalar turkumi" tushuniladi. Tadqiqotchilar tomonidan kreativ yondashuvning quyidagi domenlari sanab oʻtilgan: kundalik, taʼlimga oid, harakatga oid, ilm-fanga oid va sanʼatga oid sohalar. Ijodiy faoliyat "sanʼatkorlik" va "ilmiy" sohalariga ajratilgan. Ijodiy faoliyat uch umumiy sohaga boʻlinishi mumkin: verbal, sanʼatkorlik va muammoni hal qilish. Kreativlik sohalarini oʻrgangan amaliy tadqiqotlarning batafsil tahliliga koʻra, matematika ilmiy sohasi doimo boshqa ijodkorlik sohalardan yaqqol ajralib turadi. Har qanday shaxsning ijodiy faolligi uchun toʻrt zaruriy qismi sanab oʻtiladi: sohaga bogʻliq qobiliyatlari; kreativlikka bogʻliq jarayonlar; vazifa borasidagi ishtiyoq (motivatsiya); mos, qulay sharoit.

Xulosa. Oʻqituvchi oʻquvchilardagi kreativlikni noodatiy gʻoyalarni oʻrtaga tashlash va ularni verbal va noverbal tarzda ragʻbatlantirish orqali qoʻllab quvvatlaydi. Oʻqituvchining oʻquvchilar berayotgan kreativ gʻoyalari nisbatan toʻgʻri munosabati ularning mumkin boʻlgan va mumkin boʻlmagan shartlarni anglashida muhim ahamiyatga ega. Mazkur elementlarning barchasi oʻqituvchi oʻquvchi munosabatining muhim qismi boʻlib oʻquvchilar muvaffaqiyatini taʼminlaydi. Oʻquvchilarda kreativlikni shakllantirish uchun oʻquvchilarni qiziqarli, murakkab vazifalar, aniq maqsad va vaqt bilan taʼminlash; -oʻquvchilarga kreativlik muvozanatsiz hissini yuzaga keltirishni anglatish, bezovtalik va qoʻrquv hissidan halos boʻlishga yordam berish, kreativ fikrlash koʻnikmalarini boshqa koʻnikmalar bilan rivojlantirishga yordam berish hamda yoʻl yoriq koʻrsatish; -oʻquvchilarni suhbat orqali ragʻbatlantirish, konstruktiv sharxlar bilan taʼminlash, yangi koʻrsatmalar bilan tanishtirib borish; -oʻquvchilar oʻzlarida kreativlikning boshqa turlarini ham rivojlantira olishlari, guruhlarda ishlay olishlari, xissiy jihatdan ijobiy fikrlarga ega boʻlishlari uchun poydevor boʻladigan muhitni yaratish jarayonida oʻqituvchilar ushbu omillarni bartaraf etishga eʼtibor qaratishlari lozim. Oʻquvchilarda kreativ koʻnikmalarni rivojlantirishda quyidagilarni xulosa qilamiz:

- birinchidan, pedagoglar oʻquv manbalarini yaratishga nisbatan kreativ yondashib, oʻquvchilarni umumiy rivojlanishi hamda kasbiy shakllanishiga eʼtibor qaratish;
- ikkinchidan, tayyorlangan oʻqiv materiallarini gʻoyaviy, ilmiylik, vezuallik, tizimlilik, oʻquv axborotining izchil bayon etilishi, oʻquv axborotlari oʻrtasida oʻzaro bogʻliqligini inobatga olish;
- uchinchidan, topshiriqlar oʻquvchilar yosh xususiyatiga mosligi, amaliy ahamiyatga egaligi, aniq maqsadga yoʻnaltirilganligi hamda oʻquvchilarning ehtiyojlari va qiziqishlariga muvofiq tayyorlanishi;
- toʻrtinchidan, kreativlik koʻnikmalarini rivojlantiruvchi metod, vosita va texnologiyalarni maqsadli, izchil qoʻllanilishi, shuningdek, pedagogik faoliyatni tashkil etishda axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan ijodiy foydalanish;
- bechinchidan, oʻquvchining kreativlik qobiliyatlari ragʻbatlantirilsa va oʻquvchi tomonidan samimiy muhit oʻquvchilarni juftlikda, kichik guruhlarda faol ishlashlari uchun sharoit yaratilsa, mustaqil, ijodiy, tanqidiy kreativ fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi Vazirligi. PISA tadqiqotida kreativ fikrlashni baholash doirasi (2020) UO'K 116.25.326 BBK 74.88(5Y36).
2. Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi. Kreativ fikrlashni baholash (2021) UO'K 37.014.6:001 KBK 74.00 T 12
3. Ismoilov A. A., X. J. Daminov Z. A. Kosimova G. A. Primov "Kreativ fikrlashni baholash". Toshkent-2021
4. Ozodova, M. H. (2024). SPEECH DEVELOPMENT OF STUDENTS IN MOTHER LANGUAGE CLASSES OF PRIMARY CLASS. *YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS*, 3(1), 76-82.
5. Muslimov N., M. Usmonboyeva., D. Sayfurov., A. To'rayev Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – T.: Sano-standart. 2015.
6. Usmonboyeva M., A. To'rayev Kreativ pedagogika asoslari. T.: 2016.